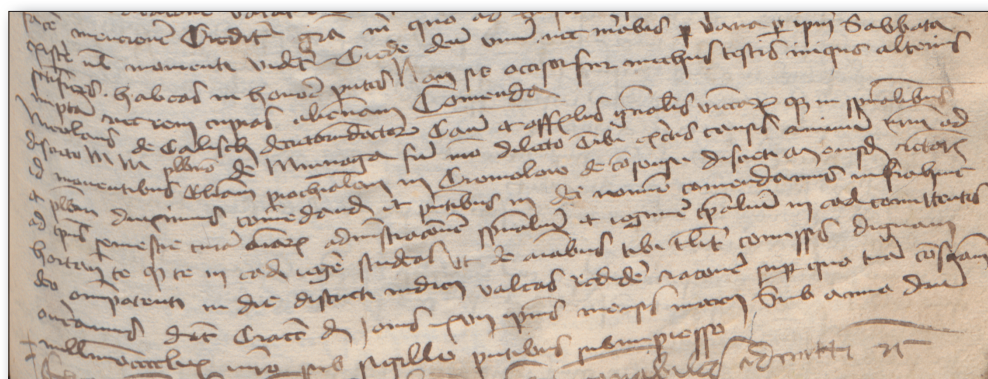

MIKOŁAJ Z KALISZA

(zm. przed 10 V 1465)

Pochodził niewątpliwie z rodziny kaliskich mieszczan. Na Uniwersytet Krakowski immatrykulował się najpewniej w 1418 r., nie podając imienia ojca.

Kolejno zdobywał stopnie na Wydziale Sztuk: bakałareat w Popielec 1421 r., wspólnie z Tomaszem Strzępińskim, przyszłym doktorem prawa i biskupem krakowskim, zaś magisterium na początku 1427 r. w gronie znakomitych kolegów: Jana z Dąbrówki, Bartłomieja z Radomia, Hermana z Przeworska i ponownie Tomasza Strzępińskiego. Zażyłe stosunki łączyły go z Janem z Dąbrówki i Strzępińskim jeszcze wiele lat później. Zapewne razem z nimi studiował prawo kanoniczne. Z egzaminu licencjackiego na Wydziale Prawa zachowała się mowa pochwalna *Viam Dei in veritate doces*, którą wygłosił nieznany z imienia promotor Mikołaja w latach trzydziestych XV w. Doktorat dekretów osiągnął przed 18 lutego 1440 r. Tego dnia w obecności kanoników kapituły katedralnej rozsądzał w Krakowie spór o dziesięciny ze wsi Dziekanowice razem z kolegą z Wydziału Prawa, doktorem Michałem z Szydłowa. Kilka miesięcy później, 16 sierpnia 1440 r., poprosił wspólnotę Kolegium Królewskiego (później zwanego Większym) o udzielenie mu rocznego urlopu, najprawdopodobniej w celu udania się do Gniezna. Gdy po roku zjawił się znów w Krakowie, zgromadzenie mistrzów uniwersytetu zmusiło go do rezygnacji z kolegiatury w Kolegium Królewskim i prebend, które posiadał jako członek tego kolegium (18 sierpnia 1441 r.). Nalegano w ten sposób, aby przeszedł na Wydział Prawa. W latach czterdziestych działał głównie na terenie Wielkopolski, choć jednocześnie utrzymywał regularne kontakty ze środowiskiem krakowskim. Dnia 4 maja 1443 r. otrzymał

Kopia listu adresowanego przez Mikołaja z Kalisza do Michała, plebana w Minodze
(BJ rkps 359, k. 459r)

w Gnieźnie nominację na stanowiska oficjała i wikariusza *in spiritualibus* arcybiskupa gnieźnieńskiego Wincentego Kota. Funkcję tę pełnił do śmierci arcybiskupa Kota, ostatni raz występując na urzędzie 12 lipca 1448 r. Do końca swego pobytu w Gnieźnie pracował jako lektor prawa kanonicznego przy tamtejszej katedrze (rezygnację złożył 6 października 1452 r.).

Do Krakowa na stałe powrócił pod koniec 1452 lub na początku 1453 r. i szybko odnalazł się w tutejszym środowisku. Od tego czasu poważnie zaangażował się w działalność uniwersytecką oraz kościelną w diecezji i kapitule katedralnej. Wkrótce, latem 1453 r., wybrano go po raz pierwszy na rektora uniwersytetu. Obowiązki rektora łączył z obowiązkami wykładowcy zwyczajnego prawa kanonicznego (*lector ordinarius in iure canonico*), co oznacza, że objaśniał *Dekretały* Grzegorza IX. Katedrę tę piastował do końca życia. Jako rektor korzystał z usług osobistego notariusza – Dzierśława z Karnic. W 1454 r. profesorowie powierzyli Mikołajowi i Pawłowi z Zatora zadanie odbudowy domu Bursy Ubogich Kanonistów (Bursy Grochowej), przeznaczając na ten cel 30 grzywien ze skarbca uniwersytetu. W realizacji zadania przeszkodził zapewne pożar, który zniszczył tę część miasta w maju 1455 r. Interesujący jest fakt, że mimo posiadania katedry na Wydziale Prawa Mikołaj co najmniej do 1455 r. mieszkał w Kolegium Większym. Tam, w swoim mieszkaniu na piętrze, przyjmował strony i urzędował jako wikariusz generalny biskupa krakowskiego. Przeprowadzka do Kolegium Prawniczego doszła do skutku przed 1464 r. W latach 1463/1464 i 1464 jeszcze dwukrotnie obejmował godność rektora. Na ten czas przypadło zakupienie domu od Spytki i Jordana Melsztyńskich, w którym uniwersytet zorganizował tzw. Bursę Węgierską. Zaraz po zakończeniu ostatniej kadencji rektorskiej został wybrany dziekanem Wydziału Prawa (1464/1465). Z racji tej funkcji należał do grona ekspertów, których zadaniem była rewizja i reforma przywilejów oraz statutów uniwersyteckich. W latach 1462–1464 pracował w komisjach rozliczających rachunki prokuratora uniwersytetu.

W diecezji krakowskiej był zaufanym współpracownikiem swego kolegi z czasu studiów, biskupa Tomasza Strzypińskiego. Mikołaj zawdzięczał mu liczne awanse. W latach 1455–1459 pełnił odpowiedzialną funkcję wikariusza generalnego *in spiritualibus*. Jego prawniczą wiedzę i doświadczenie ceniono na dworze królewskim, zlecając mu ekspertyzy prawnicze i misje polityczne. W 1462 r. Kazimierz Jagiellończyk powołał go do wydania opinii prawnej uzasadniającej prawa królewskie do części Mazowsza. W komisji tej współpracował z doktorami dekretów Janem z Dąbrówki i Jakubem z Szadka. Dnia 15 listopada t.r. brał udział w zjeździe piotrkowskim, na którym przyznano sporne ziemie Koronie Polskiej.

Dochody czerpał z licznych beneficjów kościelnych. Jako wykładowca sztuk wyzwolonych posiadał katedrę gramatyki i retoryki z fundacji Tomasza Nowki, uposażoną altarią św. Marii Egipcjanki i św. Aleksego na wzgórzu wawelskim (do 18 sierpnia 1441 r.). Od 7 kwietnia 1432 r. dzierżył beneficjum plebana w Rokitnie, na które prezentowała go opatka Ofka i konwent klarysek w Krakowie. Przed 1440 r. otrzymał prebendę plebana w Żarnowcu, którą posiadał do śmierci. Mimo licznych obowiązków starał się dbać o parafię – w 1456 r. zlecił naprawę dachówki w tamtej-

szym kościele. W okresie 28 sierpnia 1440 – 24 grudnia 1442 r. występował z tytułem kanonika gnieźnieńskiego. Skromne rzekomo uposażenie pobierał jako lektor prawa kanonicznego przy katedrze gnieźnieńskiej. Przed listopadem 1441 r. był kanonikiem kapituły przy kolegiacie NMP w Łęczycy. Mimo prowizji otrzymanej od arcybiskupa gnieźnieńskiego Wincentego Kota i zawarcia ugody, w rezultacie której zasiadł w tejże kapitule, jego prawa zostały ponownie podważone w 1448 r. Skierował wówczas apelację do Kurii Rzymskiej. Awansu na krakowską kanonię katedralną, tzw. kar-niowską, dostał przed 4 października 1454 r. W maju 1455 r. Mikołaj należał do kanoników dokonujących elekcji Tomasza Strzępińskiego na biskupstwo krakowskie. Uposażenie jego kanonii zostało z łaski biskupa Strzępińskiego powiększone o dodatkowe dziesięciny ze stołu biskupiego. Udzielał się w gronie kapituły, pilnie uczestnicząc w jej posiedzeniach i działalności. Jako prawnika proszono go o arbitraż w rozmaitych sporach. W 1461 r. kanonicy kilkakrotnie delegowali go w sprawach kapituły i diecezji w związku ze sporem o objęcie biskupstwa krakowskiego. W 1464 r. Mikołaj reprezentował kapitułę na synodzie prowincjonalnym w Łęczycy.

Od lat studenckich datowała się jego przyjaźń z Janem z Dąbrówki. W swym pierwszym testamencie, datowanym na lata 1444–1446, Dąbrówka wzmiankował pewną sumę pieniędzy, którą był mu winien Mikołaj, oraz wypożyczoną mu księgę *Biblia metrica*, tj. *Aurorę* Piotra Rigi. W niewiadomym czasie nabył od Dąbrówki za 6 złotych węgierskich trzecią część *Summy teologii* Tomasza z Akwinu (BJ rkps 1695). W 1451 r. miał jakieś rozliczenia finansowe z Maciejem z Łabiszyna. W 1463 r. u krakowskiego snycerza Wawrzyńca zamówił trzynaście obrazów do swego domu. Pod koniec życia wspólnie z Janem Rzeszowskim, późniejszym biskupem krakowskim, był egzekutorem testamentu swego długoletniego przyjaciela Tomasza Strzępińskiego (1462–1465). Z woli fundatora biskupa Strzępińskiego dwie prebendy altarystów przy tym ołtarzu miały stanowić uposażenie uniwersyteckich wykładowców praw nowych: *Liber Sextus Decretalium* i *Clementinae*.

Zmarł w 1465 r. Dnia 6 lutego t.r. po raz ostatni uczestniczył w posiedzeniu krakowskiej kapituły katedralnej, zaś 10 maja kanonicy wspominali go jako zmarłego. Wiadomo również, że 18 czerwca 1465 r. doktor dekretów Marcin z Brzostkowa i Niechanowa uzyskał w Kurii Rzymskiej prowizję papieską na probostwo w Żarnowcu, wakujące po śmierci Mikołaja z Kalisza, poprzedniego rektora tego kościoła. Z kolei 20 czerwca t.r. Stanisław z Kobylina był prezentowany przez uniwersytet na kanonię katedralną, stanowiącą uposażenie wykładowcy zwyczajnego prawa kanonicznego, opróżnioną po śmierci Mikołaja.

Archiwum Kapituły Katedralnej Krakowskiej, rkps AA 2, k. 20v, 21v; AUJ rkps 63 s. 6; BJ Dypl. 455; BJ rkps 359 k. 459r; BJ rkps 1241 f. Iv–IIr; BP 7 nr 151, 152; CA 1 nr 495, 540; Catalogus BJ 7 s. 235–236; CDUC 2 nr 182, 189, 208, 212; Concl. Univ. s. 468 wg indeksu; MUK 1400–1508 I s. 85 [14–15/134] lub s. 97 [18/097], s. 35 [P194], s. 244, 304, 306; NKP 1402–1521 s. 201 [21/11B], s. 204 [27/4M]; Bukowski Rachunki 2 s. 677 przyp. 16, s. 680, 682; CA suppl. 1441–1450 nr 278 i przyp. 2 s. 125–126; A. Gąsiorowski, I. Skierska, *Średniowieczni oficjałowie gnieźnieńscy*, „Roczniki Historyczne” 61, 1995, s. 78–79, 84; Knappek Akta s. 75, 121, 207; E. Knappek, *Rękopisy średniowieczne*

w zbiorach Biblioteki Naukowej PAU i PAN w Krakowie, „Rocznik Biblioteki Naukowej PAU i PAN w Krakowie” 57, 2012, s. 39–40; M. Koczerska, *Zbigniew Oleśnicki i kościół krakowski w czasach jego pontyfikatu (1423–1455)*, Warszawa 2004, s. 338, 428–429; Aneks I, nr 47, 229; M. Koczerska, *Elekcja Tomasza Strzępińskiego na biskupa krakowskiego w 1455 roku* [w:] *Miasta, ludzie, instytucje, znaki. Księga jubileuszowa ofiarowana Profesor Bożenie Wyrozumskiej w 75. rocznicę urodzin*, red. Z. Piech, Kraków 2008, s. 342; Korytkowski *Prałaci* 2 s. 219–224; Kowalczyk *Krakowskie mowy* s. 180; A. Kowalska-Pietrzak, *Prałaci i kanonicy kapituły łęczyckiej do schyłku XV wieku*, Łódź 2004, s. 293–295; L. Nowak, *Zapiski Macieja z Łabiszyna w rękopisie Biblioteki Jagiellońskiej 1390. Edycja wybranych fragmentów*, „Acta Mediaevalia” 20, 2007, s. 335; Pietrzyk *Poczet* s. 82; B. Przybyszewski, *Kapituła krakowska za kanonikatu Jana Długosza (1436–1480)* [w:] *Długossiana. Studia historyczne w pięćsetlecie śmierci Jana Długosza*, Warszawa 1980, s. 67–68; W. Szelińska, *Mikołaj z Kalisza*, PSB, t. 21, Wrocław 1976, s. 112–113; A. Włodarek, *Architektura średniowiecznych kolegiów i burs Uniwersytetu Krakowskiego*, Kraków 2000, s. 321.

Dagmara Wójcik-Zega